

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ ЗАСОБОМ «ДОМАШНЬОГО ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ»**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 09-212М групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта

Освітньо-професійної (наукової)

Програми «Дошкільна освіта»

ТАДЖИБАСВА Ганна Русланівна

Керівник к.пед.н. Ірина ЦЮПАК

Рецензентка Никитченко Н.В., директорка

Херсонського ясел-садка 64 Херсонської міської
ради

Івано-Франківськ, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. Теоретичні основи формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування»	7
1.1. Погляди науковців на проблему дослідження.....	7
1.2. Зміст поняття «експериментування», «домашнє експериментування»	10
Розділ 2. Методичні засади формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування»	15
2.1. Виявлення рівнів сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку	15
2.2. Особливості формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування»	24
Розділ 3. Контрольний етап діагностики стану сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування»	30
3.1 Аналіз рівня сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку після впровадження «домашнього експериментування».....	31
3.2. Методичні рекомендації для вихователя щодо роботи з дитячим та батьківським колективом щодо організації «домашнього експериментування».....	37
ВИСНОВКИ	41
СПИСОКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44
ДОДАТКИ	49
Додаток А. Показники та критерії рівня сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку	49
Додаток Б. Завдання для виявлення рівня сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку	51
Додаток В. Пам'ятка для батьків «Як проводити домашній експеримент з дитиною».....	53

ВСТУП

Актуальність теми. Одним із засобів розвитку особистісної позиції дошкільника в закладі дошкільної освіти є дослідницька (пошукова) діяльність, яка результативно позначається на формуванні особистості: формуються початкові природничо-наукові знання, збагачується життєвий досвід, розширюються емоційні враження від навколишнього, розвивається мислення, свідомість та пізнавальна активність.

Потреба дитини в нових враженнях знаходиться в основі виникнення і формування дослідницької (пошукової) діяльності, яка спрямована на пізнання навколишньої природи. Чим різноманітніше дослідницька діяльність, тим більше нової інформації отримує дитина, тим швидше і краще вона розвивається.

Актуальність цієї теми полягає у тому, що у процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з засобами експериментування, вони не тільки отримують нові знання про навколишній світ, а й формують реалістичні уявлення про взаємозв'язки, закономірності, хімічні та фізичні реакції, що існують у світі.

На сучасному етапі розвитку суспільства у працях багатьох вчених висвітлюється питання ознайомлення дітей дошкільного віку з явищами природи. Сучасні педагоги займались цим питанням та питанням екологічного виховання: О. Сіренко, М. Рябко, М. Чуприненко, О. Лебеденко, Я. Голяченко, О. Сорочинська тощо.

В останні роки у дослідженнях вивчались окремі аспекти проблем екологічного виховання дошкільників: формування турботливого ставлення до природи, яка нас оточує (О. Колонькова, В. Роганова), екологічне виховання прийомами туристично-краєзнавчої діяльності (В. Поліщук, Г. Сорочкіна), морально-екологічне виховання (Ю. Колесник, О. Луценко, А. Дядюра).

Ознайомлення дітей з природою у психологічному аспекті відображений у працях Т. Дуки, Е. Помиткіна, Д. Струннікової, О. Анісімової. У працях увага акцентується на чутливості дітей дошкільного віку до впливів довкілля, різних емоційно-образних стимулів, їх реакція на безпосередні враження.

Тема кваліфікаційної роботи (проєту) розроблена в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Педагогічного факультету Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів».

Мета дослідження: обґрунтувати та експериментально перевірити доцільність використання «домашнього експериментування» як засобу формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку.

Завдання:

1. Проаналізувати погляди науковців на проблему дослідженням, розкрити зміст поняття «експериментування», «домашнє експериментування».
2. Визначити рівні сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку.
3. Охарактеризувати особливості формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування».
4. Розробити методичні рекомендації для вихователя щодо роботи з дитячим та батьківським колективом щодо організації «домашнього експериментування».

Об'єкт дослідження – експериментально-дослідна діяльність дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування».

При виконанні поставлених в роботі завдань використовувались такі **методи дослідження:** аналіз літературних джерел в аспекті досліджуваної

теми, узагальнення та систематизація практичного досвіду, синтез, порівняння, класифікація, конкретизація.

Наукова новизна дослідження полягає в уточненні змісту поняття «експериментування», «домашнє експериментування», визначені рівні сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку, охарактеризовано особливості формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування», розроблені методичних рекомендації для вихователя щодо роботи з дитячим та батьківським колективом щодо організації «домашнього експериментування».

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження формувань дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування» може застосовуватися педагогами закладів дошкільної освіти для підвищення ефективності екологічного виховання дітей дошкільного віку, батьками для організації та проведення дослідів в домашніх умовах, викладачами педагогічних закладів вищої освіти при підготовці фахівців за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. Отримані результати направлені на удосконалення роботи з формувань дослідницьких умінь здобувачів дошкільної освіти засобами «домашнього експериментування».

Апробацію основних положень дослідження реалізовано шляхом їх оприлюднення на засіданні кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Педагогічного факультету Херсонського державного університету та на Всеукраїнській науково-практичній конференції (з міжнародною участю) «Фребелівська педагогіка в сучасній освіті: вимоги, тренди, перспективи» (відбулася 20-21 квітня 2023 р., Україна, м. Івано-Франківськ, м. Херсон) у виступі «**Специфіка підтримки батьками дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування»**», на Всеукраїнській науково-практичній конференції «**ОСВІТА І ВИХОВАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ В**

УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО СТАНУ» (відбулася 27-28 КВІТНЯ 2023 р., Україна, Рівне) у доповіді на **«Наукові дослідження проблеми формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку»**, на Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції **«РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»** (відбулася 7-8 листопада 2023 р., Україна, м. Івано-Франківськ) у доповіді **«Зміст поняття «експериментування» та «домашнє експериментування» у роботі з дітьми дошкільного віку»**.

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ «ДОМАШНЬОГО ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ»

1.1. Погляди науковців на проблему дослідження

Дошкільний вік – це унікальний період життя людини, який визначається особливою чутливістю до засвоєння навколишньої дійсності; спостережувальної, дослідницької та пізнавальної активності дитини дошкільного віку. Велику увагу дітей привертає дослідницька діяльність, виявляючи інтерес та бажання експериментувати. Дослідницька діяльність – це вид інтелектуально-творчої діяльності, яка здійснюється на засадах пошукової активності та дослідницької поведінки [22, с. 148]. Дослідницька діяльність сприяє становлення дитини як суб'єкта освітнього процесу. В методиці дитячих досліджень педагога О. Гріньова та Л. Терещенко виокремлюють такі основні етапи дослідницької діяльності:

- виділення та встановлення проблеми.
- формування гіпотез.
- пошук шляхів рішення (підтвердження гіпотез, збір та вивчення матеріалів).
- формування висновків (узагальнення, класифікація та систематизація).
- представлення результатів дослідницької діяльності [7, с. 29].

Проблема формування та розвитку дослідницьких умінь дітей дошкільного віку є актуальною на сучасному етапі розвитку освіти. Цю проблему активно у своїх працях досліджували такі науковці, як Л. Іщенко, О. Мельникова, Н. Грамотун, О. Сорочинська, Ж. Мамчур, С. Позняк,

Н. Василина, Г. Ягенська, А. Степанюк В, І. Карапузова, О. Гаврило, Г. Беленька [5, с. 14].

Згідно з теоретичними положенням педагогів та психологів (О. Гріньова, Л. Терещенко, І. Олійник) дослідницькі уміння, забезпечують дітям оптимальні умови для набуття пізнавально-практичного досвіду і розвитку творчості, особистості цілком. Отже, потрібно зазначити, що «дослідницькі уміння-це способи здійснення розумових та практичних дій, складові дослідницької діяльності, успішність і виконання яких залежить від попередньо набутих умінь», та «дослідницькі здібності – це індивідуально-психологічні особливості особистості, що супроводжуються дослідницькою активністю та пізнавальним інтересом, забезпечують своєрідний процес пошуку, отримання інформації та успішне використання набутих знань» [5, с. 16].

Український науковець І. Олійник виділяє такі дослідницькі уміння:

- цілеспрямоване розглядання та аналіз предметів;
- порівняння однакових предметів та виділення спільних і відмінних рис, та узагальнення роботи;
- постановка запитань, які допоможуть у вирішенні дослідницьких задач;
- здійснення розумового планування власної дослідницької діяльності [15, с. 93].

Г. Ягенська та А. Степанюк розглядають дослідницькі уміння як компоненти умінь та виділяють у них декілька складових: операційних (система умінь та навичок), мотиваційних, які проявляють у вигляді пізнавального інтересу та пізнавальної активності. Дослідник описує елементи навчальних дослідницьких умінь: уміння працювати з науковою та науково-дослідницькою літературою; спосіб виконувати спостереження, вміння організувати експеримент [25, с. 205].

На думку О. Гаврило дослідницька динамічність пов'язана із засвоєнням різних груп дослідницьких умінь до яких належить: уміння, які напряду поєднується із здійсненням дітьми дослідницької роботи та системою реалізації експерименту; уміння, які сполучуються з використанням пристроїв в експериментуванні; уміння, що поєднуються з виконанням дітьми групового чи спільного дослідницького пошуку в експериментуванні; уміння, які пов'язані з фіксацією та темпом проведення експерименту [4, с. 30].

Підґрунтям дослідницької діяльності дитини дошкільника є дослідницька пошукова активність, як зазначають О. Гріньова та Л. Терещенко, це природний стан, який генерує дослідницьку поведінку та створює умови, щоб психічний розвиток спершу розгортався як процес саморозвитку [5, с. 56].

Таким чином, дослідницька діяльність:

- допомагає розвитку пізнавальних потреб.
- полегшує опанування методом наукового пізнання під час пошукової діяльності.
- сприяє формуванню дослідницьких умінь дитини дошкільного віку [9, с. 67].

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив виокремити такі складові компоненти дослідницьких умінь (за Н. Семеновою):

- практичний (застосування довідкової, навчальної та додаткової літератури);
- інтелектуальний (порівняння, синтез, аналіз, систематизація та узагальнення, опис об'єктів, які досліджуються, абстрагування, індуктивний висновок, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, постановка проблеми, висунення гіпотез, вирішення, пошук і використання аналогів, дедуктивний висновок та докази);

– контрольний (доцільне використання роботи та засобів діяльності, проектування проведення роботи, направлення і реорганізація свої дій, самооцінка) [19, с. 47]

Отже, під дослідницькими вміннями ми розуміємо цілісне формування особистості, які містять в собі готовність до мотиваційної, пізнавальної та інтегрованої дослідницької діяльності згідно поставлених цілей.

1.2. Зміст поняття «експериментування», «домашнє експериментування»

На даному етапі життя ми всі є свідками того, що система дошкільної освіти реалізує один з найефективніших методів пізнання навколишнього світу – метод експериментування.

Сучасні науковці такі, як Л. Сахарчук, Г. Беленька, І. Цюпак, В. Баранова, Н. Портницька, І. Карапузова роблять акцент на використанні методу експериментування з дітьми дошкільного віку, адже перевага цього методу у наданні дітям істинних уявлень та знань про досліджуваний об'єкт [2, с. 12].

Значне місце в системі екологічного виховання дошкільників відводиться пошуково-дослідній діяльності у природі, підійдемо до визначення ознак досліду як сукупності взаємодії природи та людини. У даному тлумаченні це поняття значить практику діяльності людини, а на заняттях з природознавства під дослідом розуміють експеримент.

Експеримент – один з основних методів наукового дослідження, в якому вивчення явищ відбувається за допомогою доцільно вибраних або відповідно створених умов [20].

Експеримент – дослід, проба, чуттєво-предметна діяльність; відтворення об'єкта пізнання, перевірка гіпотез [6, с. 7].

Тлумачний словник психологічних термінів містить наступне визначення: «експеримент – засіб навчання, формує уміння та навички ведення експериментальної роботи, пробуджує інтерес до дослідження навколишнього світу, активізує сприймання та розвиває мислення [3, с. 65].

Н. Лисенко вважає, що експеримент – планомірно проведене спостереження [12, с. 247].

Проаналізувавши визначення поняття «експеримент», ми можемо сказати, що воно схоже з поняттями «дослід» та «спостереження». З цього приводу слушно зауважують Г. Беленька, Т. Науменко та О. Половіна, що експеримент відрізняється від спостереження активними діями над досліджуваним об'єктом, експеримент здійснюють на основі теорій, він визначає постановку завдань та обробку результатів [1, с. 28].

Експеримент, який дитина проводить самостійно, надає їй можливість створити модель явища і узагальнити отримані результати, класифікувати, порівняти та підвести підсумки щодо значення цих явищ в житті кожної людини. Для дітей дошкільного віку експериментування виходить на одному рівні з грою є провідним видом діяльності.

Визначимо поняття «експериментування»:

Експериментування – це діяльність вивчення навколишнього світу за допомогою різних спеціальних та не спеціальних маніпуляцій, продуманих та поетапно поставлених дій з метою отримання певного результату [10, с. 39].

Експериментування – метод пізнання, за допомогою якого в контрольованих чи неконтрольованих умовах досліджують явища навколишньої дійсності [18].

Метод експериментування є одним з видів пізнавальної діяльності дітей та дорослих. Адже проведення експериментування дорослих і дітей інколи не збігаються, стосовно дітей дошкільного віку використовують

терміни «дитяче експериментування», яке ввів відомий науковець М. Подд'яков.

Особливості дитячого експериментування були окреслені в праці Л. Сахарчук «Експериментування як крок до пізнання творчого розвитку особистості», зокрема науковця виділяє наступні:

- особливою формою пошукової діяльності є дитяче експериментування, в ньому найбільше яскраво виражається процес цілеутворення, а також процеси виникнення і розвиток мотивів особистості, що знаходяться в основі саморозвитку дитини дошкільного віку;

- у дитячому експериментуванні відчутно проявляється особиста активність дошкільників, яка спрямована на одержання нових знань та нових відомостей (пізнавальна форма експериментування), на отримання продуктів творчості дітей- малюнків, казок, нових конструкцій та т.п. (продуктивна форма методу експериментування);

- дитяче експериментування- це основа дитячої творчості;

- в дитячому експериментуванні більш усього взаємодіють психічні процеси інтеграційні та диференційовані при спільному переважанні інтеграційних процесів;

- експериментування, діяльність, яка взята у повноті та універсальності, є загальним способом діяльності психіки [18].

У дослідженні Баранової В. та Цюпак І. зазначено: «можна стверджувати, що в освітньому процесі експериментування є тим методом навчання, який дозволяє дитині моделювати у своїй свідомості цілісну картинку світу, засновану на власних спостереженнях, дослідах, встановленні залежностей, закономірностей тощо» [23, с. 703]. Погоджуємося з авторами, що використання методу експериментування з дітьми раннього та молодшого дошкільного віку позитивно позначається на розумовому розвитку дитини.

Позитивно оцінює вплив експериментування на особистість дитини й К. Крутій, зазначаючи, що досліди допомагають показати дітям певне явище чи об'єкт в усій повноті, здивувати, простежити динаміку процесів, порівняти, проаналізувати отриману інформацію, зробити висновки, підтвердити або спростувати їх [11, с. 17].

Діти люблять експериментувати, пояснення цьому психологи знаходять в тому, що вони мають наочно-образне та наочно-дійове мислення, тому експеримент відповідає їх віковим особливостям [16]. У дошкільному віці експеримент є провідним, а в перші три роки життя, чи не єдиним способом пізнання світу. Малята з радістю досліджують глину, пісок, землю, дізнаються про властивості, а також експериментують з водою. Діти середнього дошкільного віку виконують більш складні досліди, під час яких з легкістю можуть відповідати на поставлені запитання. Діти старшого дошкільного віку значно розширюють коло об'єктів та явищ, з якими вони експериментують. В процесі експериментування дошкільники навчаються:

- виокремлювати та бачити проблему;
- приймати та ставити цілі;
- вирішувати проблеми: висувати гіпотези, аналізувати об'єкти та явища, виділяти зв'язки та суттєві ознаки, зіставляти факти;
- висувати судження та робити висновки;
- зафіксувати етапи і результати [24, с.12].

Як нам відомо, ніяке виховання або навчальне завдання неможливо успішно виконати без контакту з сім'єю вихованців та повного взаєморозуміння між педагогом та батьками. Нескладні експерименти та досліди доцільно організовувати в домашніх умовах. Проаналізувавши наукову, довідкову літературу та з'ясувавши зміст поняття «експериментування», особливості використання у роботі з дітьми дошкільного віку спробуємо дати самостійне визначення поняттю «домашнє експериментування»:

-це метод пізнання, за допомогою якого в домашніх умовах досліджують явища навколишньої дійсності;

-це дослідницька стратегія, за якої діяльність дошкільника моделюється у домашніх умовах;

-це альтернативний інструментарій для експериментування зі звичними та безпечними речовинами, зв'язок елементів науки (хімія, фізики) з життям, формування пошуково-дослідницьких умінь дитини дошкільного віку в природних умовах.

Домашнє експериментування є звичним, адже воно організовується в зручних для дітей умовах. Дошкільникам подобається заняття з батьками, вихователем з використанням звичних речей та отримання при цьому не звичних реакцій, на яких діти самостійно досліджують, роблять відкриття і дають коментар до дій які відбуваються.

Експериментування тісно пов'язане з усіма сферами життєдіяльності дітей, а також впливає на їх розвиток. Спільна діяльність батьків та дітей формує взаємовідносини між ними та навчає співпраці. Експерименти та дослідження в домашніх умовах розвивають креативне мислення та активне пізнання світом. Всебічний розвиток дітей наповнює життя яскравими фарбами, дивовижними враженнями та цікавими подіями. Зацікавленість та допитливість допоможуть виховати впевненість в собі та вміння йти до поставлених цілей.

Проведення дослідів в домашніх умовах просте та загальнодоступне. Використовувати домашнє експериментування починають з дітьми раннього віку. Досліди, які проводяться вдома можна поділити на кілька груп: хімічні експерименти, біологічні та фізичні дослідження, дослідження з водою або іншими рідинами.

Отже, зробивши аналіз психолого-педагогічної літератури ми прийшли висновку, що експериментування – це діяльність вивчення навколишнього світу за допомогою різних спеціальних та не спеціальних маніпуляцій, продуманих та поетапно поставлених дій з метою отримання певного

результату. Домашнє експериментування – це метод пізнання, за допомогою якого в домашніх умовах досліджують явища навколишньої дійсності. Загалом експериментування є невід’ємною частиною всебічного розвитку дітей дошкільного віку.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ «ДОМАШНЬОГО ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ»

2.1. Аналіз рівня сформованості дослідницьких умінь у дітей дошкільного віку

Аналіз рівня сформованості дослідницьких умінь у дошкільників є складною задачею, оскільки в цьому віці діти починають формувати свої пізнавальні здібності. Проте, існують певні методики та техніки, які дають змогу оцінити рівень розвитку дослідницьких умінь в дітей дошкільного віку, які ми брали до уваги [13].

Для виявлення рівня сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку нами було проведено констатувальний етап експерименту. У дослідженні брали участь 20 дітей старшої групи Дошкільного навчального закладу – центру розвитку дитини № 20 «Пірамідка» Херсонської міської ради.

Мета експерименту: виявлення рівнів сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку.

Методи дослідження: спостереження, аналіз діяльності дітей, індивідуальне опитування та метод математичної обробки даних.

При проведенні даного експерименту ми спирались на дослідження Гріньової О. та Терещенко Л. [7], які, вивчаючи діагностику дослідницьких умінь дітей, зазначають, що спостерігаючи за поведінкою дітей в ситуаціях, які потребують дослідницької поведінки, необхідно орієнтуватись на такі показники:

- уміння бачити проблему;
- уміння формувати та задавати питання;

- уміння висувати гіпотези;
- уміння робити висновки та умовиводи;
- уміння доводити та захищати свої ідеї;
- уміння самостійно діяти на етапах дослідження [7].

На основі цих показників дослідницями виділено такі критерії розвитку дослідницьких умінь дітей дошкільного віку, як:

- самостійність;
- повнота та логічність відповіді;
- правильність формування висновків [7].

Більш повно показники та критерії рівня сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку відображені в Додатку А (Додаток А Показники та критерії рівня сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку), відповідно до них було виділено рівні сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку: низький, середній, високий. Схарактеризуємо ці рівні детально.

Низький рівень (початковий) – 1 бал; цей рівень визначається низьким пізнавальним інтересом; недостатньою активністю при пошуку проблеми дослідження; дитина самостійно не може сформулювати запитання, неправильно формує гіпотези, проектування своєї діяльності; у дошкільника виникають труднощі в підготовці матеріалу та досягненні поставленої мети, у мовленнєвих формулюваннях, спостерігається невміння обговорити результати дослідження.

Середній рівень (продуктивний) – 2 бали; визначається виникненням пізнавального інтересу; в більшості випадків дитина виділяє проблему, формулює припущення з теми, виділяє єдине правильне рішення, проявляє правильність в плануванні, самостійність у виборі матеріалу для експериментування, наполегливість та послідовність у досягненні поставленої мети; дошкільник самостійно, або за допомогою питань, які наштовхнуть на відповідь, формує висновки, уміло користується доказами,

але не завжди повно та послідовно; під час організації дослідницької діяльності постійно потребує настановчої допомоги вихователя.

Високий рівень (креативний) – 3 бали; характеризується вмінням самостійно виділяти проблему дослідження, дитина правильно формує запитання, висуває гіпотези; формує припущення; здатна висунути способи рішення, даючи їм аргументовану відповідь та доведення; дошкільник відзначається самостійністю та усвідомленістю в плануванні своєї роботи; здатністю дати оцінку результатам дослідження, зробити висновки; окреслити відповідність отриманого результату гіпотези [7].

Дітям старшого дошкільного віку були запропоновані завдання на виявлення рівня сформованості дослідницьких умінь. Робота проводилась як з групою, так й індивідуально з кожною дитиною. Завдання для діагностики сформованості дослідницьких умінь дітей старшого дошкільного віку констатувального експерименту представлені у Додатку Б.

Оцінка самостійності результатів дитини на цьому етапі дослідження оцінювалась за допомогою методу спостереження в процесі виконання даних завдань. Для більш точної та успішної обробки даних експерименту використано 3-х бальну систему оцінювання результатів. Відмітки про отримані бали кожної дитини подано у таблиці 2.1 та діаграмі 2.1

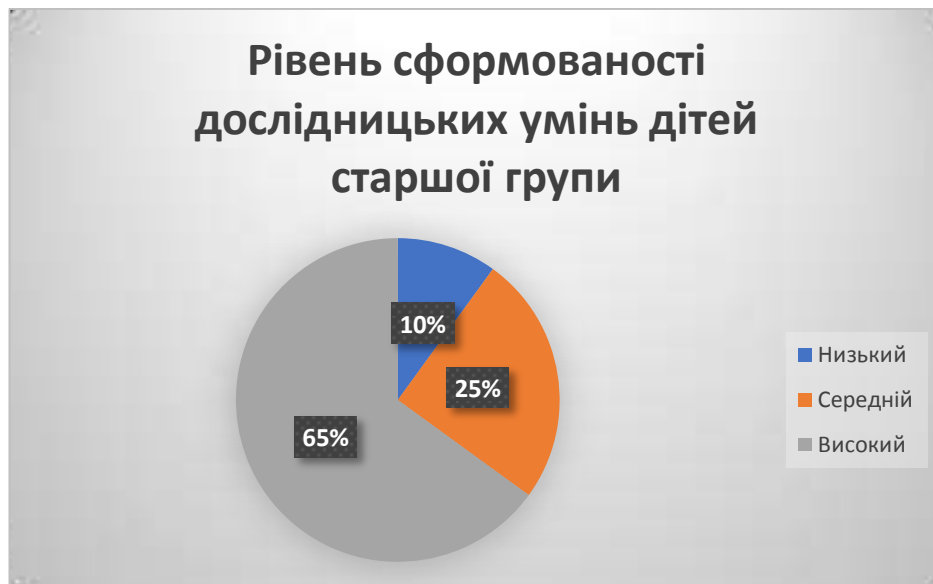
Таблиця 2.1.

Результат дослідження виявлення рівня сформованості дослідницьких умінь дітей старшого дошкільного віку

Дошкільник	К-ть балів	Рівень сформованості дослідницьких умінь
1 дитина	3 бали	Високий
2 дитина	2 бали	Середній
3 дитина	2 бали	Середній
4 дитина	3 бали	Високий
5 дитина	3 бали	Високий
6 дитина	3 бали	Високий
7 дитина	1 бал	Низький

8 дитина	2 бали	Середній
9 дитина	3 бали	Високий
10 дитина	2 бали	Середній
11 дитина	3 бали	Високий
12 дитина	2 бали	Високий
13 дитина	3 бали	Високий
14 дитина	3 бали	Високий
15 дитина	1 бал	Низький
16 дитина	2 бали	Середній
17 дитина	3 бали	Високий
18 дитина	3 бали	Високий
19 дитина	3 бали	Високий
20 дитина	3 бали	Високий

Діаграма 2.1

Результати дослідження свідчать, що серед дітей старшої групи переважають дошкільники з високим рівнем сформованості дослідницьких умінь. У цих дітей не виникало труднощів під час проведення дослідження. Вони чітко відповідали на запитання, без труднощів вели бесіду. Дошкільники з легкістю концентрували свою увагу на конкретних питаннях та із захопленням досліджували проблему, були активними та творчими. Проте значна частина дошкільників мають низький та середній рівень сформованості дослідницьких умінь: у цих дітей виникали певні труднощі у

висуненні гіпотези та формуванні висновків та умовиводів, інколи у мовленнєвих формулюваннях.

Ми приділили значну увагу аналізу помилок, які виникли у дітей із середнім та низьким рівнем сформованості дослідницьких умінь. З такими дошкільниками була проведена планомірна робота для поліпшення їхнього рівня дослідницьких умінь.

Зі всіма дітьми групи було проведено опитування щодо використання домашнього експериментування. Запитання були простими: «Чи проводите ви вдома разом з мамою чи татом досліди?», «Які саме досліди ви проводили?», «Як часто ви використовуєте домашнє експериментування?», але за допомогою них вдалось виявити, що діти, які мають високий рівень сформованості дослідницьких умінь активно разом з батьками у побуті використовують метод «домашнього експериментування», на відміну від тих дошкільників, які мають середній та низький рівень сформованості, і менше часу приділяють експериментуванню вдома. На наш погляд, це свідчить про те, що «домашнє експериментування» – дієвий спосіб формування дослідницьких вмінь, тому його впровадженню та популяризації потрібно приділяти більше часу та зусиль. При цьому, роботу потрібно починати з дітьми раннього віку та їх батьками і тоді рівень сформованості дослідницьких умінь у старшому дошкільному віці буде мати високий показник.

Отже, проводячи дослідження ми виявили, що в групі значна частина дітей мають високий рівень дослідницьких умінь, але є також дошкільники з низьким та середнім рівнями, тому нами була проведена робота з виявлення причин таких показників. Виявилось, що «домашнє експериментування» – це один із чинних компонентів у формуванні дослідницьких умінь дітей дошкільного віку, він відіграє велику роль у їх всебічному розвитку.

Вважаємо, що діагностика за допомогою анкетування (опитування) дітей не дає вичерпних результатів про можливості дослідницької діяльності дошкільників, а лише дозволяє вивчити середовище, яке впливає на цей вид

роботи. Відповідно обмежуватися лише анкетуванням дошкільників буде недоречно, варто включати в дослідження й інші методи. Одним із таких методів є спостереження за дітьми у процесі їхньої дослідницької діяльності, що може проводитися як в дитячому садку, під час спостереження дитина займається науковим дослідженням, експериментує з матеріалами або розв'язує проблемні завдання. Спостереження дозволяє визначити, як дитина працює з матеріалами, як вона формулює питання та шукає відповіді на них, як вона використовує знання, щоб зробити висновки.

Також ефективним методом оцінки рівня сформованості дослідницьких умінь у дітей дошкільного віку є анкетування батьків. Цей метод полягає у заповненні батьками анкети, яка містить питання про те, які дослідницькі уміння проявляє їхнє дитина.

Здатність до спостереження і формулювання запитань – це один із найважливіших аспектів дослідницьких умінь у дітей дошкільного віку, тому в анкету варто включати орієнтовно такі питання:

- ✓ Чи знаєте Ви, що таке експериментування?
- ✓ Які телепередачі про експерименти переглядаєте разом з дітьми?
- ✓ Чи експериментуєте Ви з дітьми вдома?
- ✓ Як Ваша дитина ставиться до занять (експериментів) вдома: уважна, активна, не проявляє цікавості?
- ✓ Під час дистанційного навчання, вихователі дають завдання провести експерименти в домашніх умовах?

Дослідницькі уміння також передбачають здатність до висновків та узагальнень. Тому, серед питань анкети можуть бути:

- ✓ Чи звертає увагу Ваша дитина на незвичайні явища, які відбуваються в домашніх умовах?
- ✓ Чи намагається Ваша дитина шукати пояснення тому, що ще сама не розуміє (події, речі, явища природи тощо)?

✓ На ваш погляд, чи володієте Ви достатньою інформацією про незвичайні явища, які відбуваються в домашніх умовах, щоб відповісти питання, які ставить дитина?

✓ Як Ви гадаєте, чи зможе ваша дитина описати явища, які щойно побачила?

✓ Чи зможе Ваша дитина пояснити, як утворюється веселка?

✓ Як Ви оцінюєте рівень сформованості пошуково-дослідницьких умінь Вашої дитини?

Для виявлення рівня сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку нами було проведено анкетування для батьків з теми: «Пошуково-дослідницька діяльність дітей вдома». У ньому брали участь батьки дітей віком від 3 до 6 років з різних закладів дошкільної освіти: Херсонський заклад дошкільної освіти № 33 ім. Ф. Фребеля Херсонської міської ради, Херсонський заклад дошкільної освіти № 85 Херсонської міської ради та Херсонський навчально-виховний комплекс № 7 Херсонської міської ради.

Результати проведеного опитування свідчать, що більшість дітей віком 5-6 років, в основному це сім'ї, які мешкають в місті. Усі опитані (100% батьків) можуть дати відповідь на питання, що таке експериментування, тобто в загальних рисах розуміють суть цього процесу.

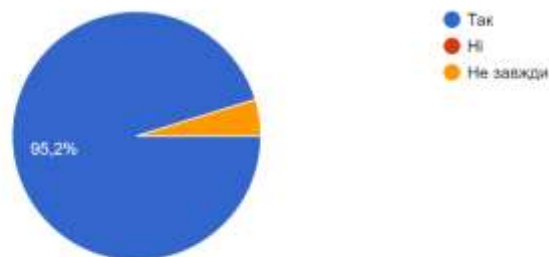
Проте вже наступне питання анкети виявляє поверховість знань батьків про експериментування. На питання, які телепередачі про експерименти переглядають разом з дітьми, відповіді були різні, деякі батьки не приділяють уваги розвитку пошуково-дослідницьких умінь за допомогою телепередач (9,5 %), велика кількість опитуваних переглядають відео, мультфільми в інтернеті. При цьому можемо констатувати, що лише 4,8 % опитаних дійсно назвали дитячу програму про «домашнє експериментування» «Хочу все знати», ще 4,8 % – вважають програмою про експерименти мультфільм «Фіксики», який хоч і має пізнавальний характер та доступно пояснює дітям наукові факти, все ж практично не містить

елементів домашнього експериментування, а лише популяризує науку серед дітей через пояснення цікавих та незрозумілих фактів. Деякі опитані (4,8 %) серед передач про домашнє експериментування назвали державну програму «Дитячий садок онлайн НУМО», яка як і попереднє телешоу не є повноцінною передачею про експериментування. Зауважимо, що більшість батьків – 85,7 % – взагалі не назвали конкретної програми, обмежившись загальними абстрактними відповідями («мультфільми», «відео в інтернеті», «Ютуб-канали для дітей» і подібні), що, на наш погляд, свідчить про їх поверхнєве розуміння експерименту як «чогось пов'язаного з наукою, здобуттям наукових знань». Тобто будь-яке дитяче телешоу, що має пізнавальний характер і знайомить дітей з природою, технікою, будовою людини, тваринним чи рослинним світом батьки ототожнюють з експериментом.

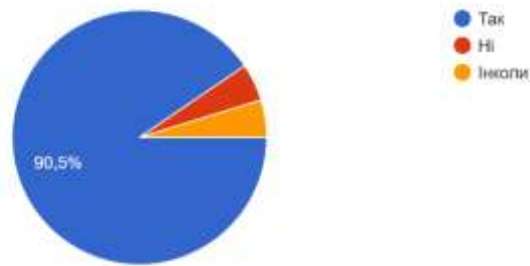
Результати опитування свідчать, що абсолютна більшість дітей – 95% – звертають увагу на незвичайні явища, які відбуваються в домашніх умовах, а також шукають їм пояснення (90,5 % опитаних), що відображено в Діаграмі 2.2.

Діаграма 2.2

Чи звертає увагу Ваша дитина на незвичайні явища, які відбуваються в домашніх умовах?
21 ответ

Чи намагається Ваша дитина шукати пояснення тому, що ще сама не розуміє (події, речі, явища природи тощо)?
21 ответ

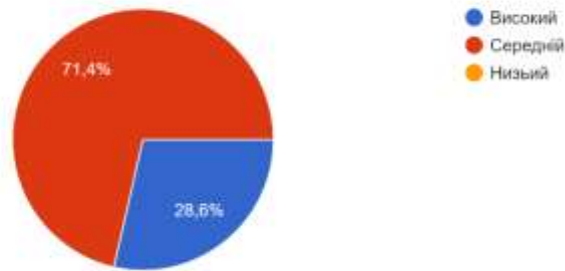
Зауважимо, що серед батьків високий показник тих, що вважають, що їхні діти можуть описати явища, які щойно побачили, – 71.4%, при цьому частина опитаних – 19.1 % – вважають, що дитина зможе описати лише частину побачених явищ. Вважаємо, що ці дані свідчать про сформованість пізнавального інтересу в дітей (звертають увагу на незрозумілі явища, намагаються їх пояснити), а також про достатній розвиток мовленнєвого компонента.

Цікавим видається аналіз відповідей на витання «Чи зможе Ваша дитина пояснити, як утворюється веселка?». За свідченням батьків, велика кількість дітей (47.6%) не можуть цього пояснити, отже, вміння висувати гіпотезу, аналізувати у дітей мало розвинене, більше того, з'являється певна суперечливість, оскільки майже всі опитуванні стверджували, що діти звертають увагу на подібні речі (незвичайні явища), отже, при цьому дошкільники не потребували пояснень або батьки не готові були їх дати.

Даючи загальну оцінку рівню сформованості пошуково-дослідницьких умінь дітей більшість опитуваних батьків – 71.4% – оцінюють його як середній, і тільки 28.6% батьків вважають, що їх діти мають високий рівень, при цьому жоден з опитуваних не вказує на низький рівень сформованості пошуково-дослідницьких умінь своєї дитини (Діаграма 2.3).

Діаграма 2.3

Як Ви оцінюєте рівень сформованості пошуково-дослідницьких умінь Вашої дитини?
21 ответ

Таким чином, проведений аналіз свідчить, що більшість дошкільників мають сформований пізнавальний інтерес: цікавляться незрозумілими явищами, намагаючись їх пояснити. При цьому для успішного розвитку пошуково-дослідницьких умінь вони потребують ще й відповідного освітнього середовища, аналіз роботи в групі показав, що більшість дітей позитивно ставляться до експериментування та демонструють високий рівень дослідницьких вмінь (65%), натомість за результатами спостережень батьків цей показник зменшується більш ніж вдвічі. На наш погляд, це свідчить про недостатність пошуково-дослідницької роботи дітей в домашніх умовах та відсутність батьківської уваги до цього виду діяльності. Проте не можна обмежувати пошуково-дослідницьку роботу лише заняттями в дошкільному навчальному закладі, варто вдаватися до експериментування й в домашніх умовах. Вихователі та батьки повинні зосередитися на розвитку пошуково-дослідницьких умінь у дітей, створити відповідне навчальне середовище та заохочувати дітей до активної участі в дослідницьких проєктах та експериментах. Домашнє експериментування є важливим компонентом у формуванні дослідницьких умінь дітей дошкільного віку. Воно дозволяє дітям активно досліджувати світ, спостерігати за явищами, які відбуваються навколо, відкривати нові факти, встановлювати залежності та проводити прості експерименти в домашніх умовах.

2.2. Методичні рекомендації для батьків з формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування»

У закладах дошкільної освіти велику увагу приділяють експериментуванню: організовують дослідницьку діяльність, створюють проблемні ситуації та проводять заняття. В групових кімнатах є спеціально відведені куточки для експериментування, в них знаходять необхідні предмети: мікроскоп, ваги, годинник, лабораторний посуд, захисне обладнання та матеріали для самого дослідження. Проте актуальним на сучасному етапі є впровадження «домашнього експериментування» в освітній процес дітей дошкільного віку, і на це є кілька причин:

- проведення експериментів в домашніх умовах – заняття просте та загальнодоступне кожному;

- активне впровадження дистанційної освіти навіть на дошкільному рівні;

- створення цілісного освітнього середовища, не обмеженого груповими заняттями, для розвитку пошуково-дослідницьких умінь.

Демонструвати домашні експерименти варто починати дітям раннього дошкільного віку, а з віком ці дослідження мають ускладнюватися. Обираючи дослідження потрібно враховувати вікові та індивідуальні особливості дитини. Як зазначалось вище, дослідження вдома поділяються на кілька видів: хімічні експерименти, біологічні та фізичні дослідження, дослідження з водою або іншими рідинами. Серед них доречно звертати увагу на ті, до яких дошкільник проявляє інтерес.

Під час звичних справ, дорослими повсякденно виконуються маленькі дослідження, до яких варто залучати й дітей. Ми пропонуємо добірку домашніх експериментів для проведення їх батьками разом із дошкільниками. Запропоновані експерименти не потребують важкодоступних матеріалів, є безпечними та легкими у виконанні. Також вони базуються на найпростіших

законах фізики, хімії, тобто їх буде легко пояснити дітям, чим забезпечується їх вікова відповідність.

Експеримент «Вулкан».

З мамою на кухні можна провести хімічний експеримент «Вулкан». Цей дослід є одним із найяскравіших та видовищних. Для цього знадобиться сода та оцет, засіб для миття посуду, вода, а також можна взяти червону фарбу, все це є у кожному домі.

Дослід: Спочатку разом з допомогою мами потрібно виготовити конус з паперу, або з пластиліну та поставити в середину склянку, зробити так, щоб це було схоже на гору. Для того, щоб уникнути непередбачуваних ситуацій ставимо конструкцію на тарілку або дощечку. У склянку насипаємо соду, червону фарбу, заливаємо все це водою та додаємо краплю засобу для миття посуду. Все це помішуємо, даємо дитині долити туди трохи оцту, а потім насолоджуємось видовищем.

Пояснення: коли сода та оцет змішують, починається реакція з виділенням солі, води та вуглекислого газу. Бульбашки газу виштовхують вміст на вгору [12].

Експеримент «Шлях води».

Наступний дослід, який ми рекомендуємо провести з дітьми в домашніх умовах буде пов'язаний з водою. Вода – це унікальна та незвична речовина і експеримент «Шлях води» допоможе упевнитися в цьому. Для проведення дослідів знадобиться: 5 стаканів, вода, харчові барвники різних кольорів та паперові рушники або серветки.

Склянки потрібно поставити в ряд та налити трохи води в кожний другий стакан, а потім додати харчовий барвник в кожний з тих стаканів. З паперових рушників потрібно зробити декілька смужок та помістити їх в кожен зі стаканів – однієї стороною в пусту склянку, іншою – з водою.

Спостерігаючи за результатом через хвилину можна побачити, як пофарбована вода підіймається по серветкам, а через 5-10 хвилин в склянці з

найменшою кількістю води, харчовий барвник почне змішуватись. В результаті змішування основних кольорів ми отримали вторинні кольори.

Цей експеримент навчає дітей змішувати кольори, отримувати з основних – вторинні та навчає бачити кольори спектрального кола. Дослід показує, як відбувається вбирання рідини твердим тілом, а саме паперовим рушником [8].

Експеримент «Як рослини п'ють воду».

Широко використовують в домашньому експериментуванні дослід «Як рослини п'ють воду». Цей дослід є яскравим та водночас цікавим для дітей дошкільного віку, його можна провести всією сім'єю разом. Результат такого дослідження завжди вражаючий та ефективний. Цей експеримент не потребує додаткових зусиль і він простий в організації.

Для такого цікавого дослідження нам знадобиться: вода, харчові барвники, ложки, одноразові прозорі ємкості (пляшки, одноразові стаканчики, баночки та ін.) та свіжі рослини.

Рослини потрібно обирати так, щоб вони швидко у великій кількості вбирали воду та давали можливість успішно провести дослід. Рослини які краще всього підходять для такого дослідження: листя пекінської капусти, нарциси, зрізані білі ромашки, гілочки білих жоржин та стебла селери.

Мета нашого експерименту полягає в тому, щоб продемонструвати, що рослини вбирають воду нижніми частинами (корінь). Якщо зрізати рослину, то цю функцію буде виконувати стебло. Вода завжди починає вбирати воду знизу, а потім розносити по всім частинам рослини.

Дослід: підготуйте кілька стаканчиків, скільки ви маєте харчових барвників. Цікаво та показово буде якщо їх буде багато. У кожному посудині потрібно набрати води та додати харчовий барвник. Вода повинна бути насиченою та концентрованою за кольором. Результат та ефективність дослідження залежить від кількості барвника в посудині. У кожному ємкості потрібно опустити однакові стебла рослин. Квіти або стебла повинні

постояти тривалий час. Краще всього їх залишити на ніч, або провести такий дослід в ранковий час і ввечері побачити результат.

Результат: через певний проміжок часу буде видно результат – справжнє диво природи. Води у посудинах залишиться мало, а кожне стебло або квітка зафарбується у барвник, який додавався до води. Ваші рослини будуть мати дуже гарні кольори: синій, червоний, жовтий, фіолетовий.

Висновок: вода потрібна усім рослинам на планеті. Разом з нею вони поглинають у себе усі корисні речовини, які розчинені у воді. У нашому експерименті це були барвники. Вбираючи воду з ґрунту за допомогою коріння, рослина по стеблу підіймає її вгору – до листочків, плодів та квітів. Це добре можна побачити провівши такий дослід, адже пофарбувалися всі частини рослин. У пекінської капусти добре видно, що найяскравішими є жилки – по ним рухається вода з розчинами барвників [26].

Експеримент «Дощ у банці».

З татом дошкільник може провести такий експеримент як «Дощ у банці». Цей дослід продемонструє те, як відбувається кругообіг води в природі. Для цього вам знадобиться: прозора банка або глечик з водою, піна для гоління та розведений харчовий барвний у воді.

Дослід: у банці з водою зверху зробимо густу хмаринку з піни для гоління. Далі потроху починаємо вливати барвник. Коли харчовий барвник просякне крізь піну, буде мати вигляд дощу. Це буде відбуватись, тому що піна для гоління проштовхує забарвлену воду до решти рідини. Харчовий барвник є важким, тому він опускається на дно і створює ефект дощу, що йде із хмаринки [14].

Висновок: провівши дослід «Дощ у банці» ми дізнались як утворюється дощ, удосконалили знання дітей про кругообіг води в природі та розширили уявлення про значення води.

Експеримент «Таємне послання».

По завершенню цікавого та насиченого дня, під час підготовки дитини до сну можна провести дослід «Таємне послання».

Дослід: беремо аркуш паперу та малюємо щось чи пишемо послання (На добраніч, гарних снів, завтра буде ще цікавіше та ін.) на ньому молоком за допомогою пензлика або ватної палички робимо додатковий напис та даємо час підсохнути, після чого напис стає непомітним. Разом з дитиною попросувати аркуш паперу.

Під дією високої температури букви написані молоком стануть темними, адже молоко починає підгорати при високій температурі значно швидше ніж папір. Поясніть малюку дослід та потім ще раз проведіть його, але цього разу дитина самостійно намалює молоком щось на папері (квітку, машинку, хмарку, сонечко, дерево), а потім прасує з вашою допомогою аркуш та отримує потрібний результат [17].

Проведення таких дослідів допоможе сформувати пізнавальний інтерес дитини, розвивати спостережливість, аналітичне мислення. Проте проведення подібних експериментів може допомогти сформувати й значно більше пошуково-дослідницьких вмінь, якщо правильно підійти до їх організації. Зокрема, у ході підготовки експерименту, можна цікавитися у дошкільника, як він гадає, що станеться після певних дій. Безпосередньо після проведення доречно запропонувати дитині пояснити, чому так, на її думку, сталося. Варто, по можливості, уникати готових відповідей, пояснюючи експеримент, а ставити додаткові питання, які наштовхнуть на відповідь, звертати увагу на деталі, і лише при цілковитій незрозумілості природи експерименту дошкільником дорослим потрібно все пояснити.

Зауважимо, що вважаємо хибним, якщо експеримент буде відірваний від реального світу, тому насамкінець потрібно цікавитись у дитини, чи можемо ми щось подібне побачити у реальному житті, яке це має значення тощо.

Проведення домашнього експерименту таким чином допоможе дошкільнику навчитися формулювати припущення, звертати увагу на деталі, аналізувати, обговорювати результати дослідження. Також дитина

буде уважніша до цікавих процесів у природі, зможе встановлювати певні логічні зв'язки та робити відповідні висновки.

Виконання домашніх експериментів дозволяє дітям розвивати такі навички, як логічне мислення, уяву, творчість, вміння працювати з інструментами та матеріалами, а також здатність до співпраці та комунікації з людьми.

Важливо зазначити, що домашнє експериментування повинно бути безпечним та контрольованим дорослими, а також має відповідати віковим особливостям дітей дошкільного віку. Вихователі та батьки можуть допомогти дітям в плануванні та проведенні експериментів, а також у стимулюванні їх цікавості до науки та досліджень. Зокрема, доречно буде надати батькам алгоритм дій, пам'ятку чи відео інструкцію, як провести з дитиною домашній експеримент. Як приклад, пропонуємо пам'ятку для батьків «Як проводити домашній експеримент з дитиною» у Додатку В (Додаток В Пам'ятка для батьків «Як проводити домашній експеримент з дитиною»).

Отже, проведення домашніх експериментів – важлива складова в процесі формування пошуково-дослідницьких вмінь: експерименти дають змогу пояснити природні процеси та допоможуть весело із користю провести час з сім'єю не виходячи з дому. При цьому важливо дотримуватися елементарних методичних правил їх проведення: експеримент повинен бути безпечним, простим та доступним для розуміння дошкільнику; у ході підготовки експерименту варто заохочувати дитину формулювати гіпотези про те, який же буде результат експерименту; після результату потрібно обговорити побачене, при цьому уникаючи готових відповідей; дитині варто допомагати зрозуміти побачене завдяки питанням, які наштовхнуть на відповідь, та додаткових деталей; експеримент не має бути відірваним від реального життя, дорослим варто показати його зв'язок з навколишньою дійсністю.

РОЗДІЛ 3

КОНТРОЛЬНИЙ ЕТАП ДІАГНОСТИКИ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ «ДОМАШНЬОГО ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ»

3.1 Аналіз рівня сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку після впровадження «домашнього експериментування»

З метою популяризації «домашнього експериментування» серед батьківського колективу було розроблено та надано батькам пам'ятки, що містили: опис експерименту, який можна провести з дитиною; покликання на джерело, де можна знайти інформацію про проведення інших експериментів; а також короткі поради, як зробити такий вид роботи більш продуктивним. Також була проведена індивідуальна роз'яснювальна робота з батьками для підвищення їх обізнаності щодо «домашнього експериментування» з дітьми. Найчастіше виникали питання пов'язані з методикою роботи з дітьми, а не через незрозуміння алгоритму роботи чи невміння пояснити явища, що спостерігає дитина під час експерименту. Найбільшою трудностю, з якою, за словами батьків, вони зіштовхувалися, була необхідність уникати готових відповідей і добирати питання, які б наштовхнули на неї дитину, адже часто дітям було складно зрозуміти природу явища яке вони побачили.

«Домашнє експериментування» – дієвий засіб розвитку дослідницьких умінь, проте обмежуватися ним не можна, це скоріше додаткова робота, що є доповненням до дослідницької діяльності в закладі дошкільної освіти. Тому під час нашого педагогічного експерименту було значно інтенсифіковано дослідницьку роботу й у дитячому колективі. Зокрема, з дітьми проведено експеримент «Шлях води», активними учасниками якого були дошкільники. Діти готували кольорові розчини, спостерігаючи, як барвники зафарбовують

воду, розставляли підготовані розчини та розкладали серветки. Після цього їм було запропоновано припустити, що станеться далі. Більшість учнів активно висловлювали припущення, хоч не завжди відповіді були правильними, проте окремі дошкільники все ж не були зацікавлені в обговоренні експерименту, їх увага була розсіяна, вони легко відволікалися і переключалися на інші види роботи.

Батькам і дітям також було рекомендовано познайомитися з дитячим телешоу «Хочу все знати», основна мета якого і є популяризація експериментування. Для того щоб активізувати таку роботу, у батьківські групи періодично надавалися покликання на окремі випуски, які вони мали переглянути, на наступний день вихователь обговорювала з дітьми побачене, ставлячи ряд питань, зокрема:

- Чи сподобався тобі експеримент?
- Що найбільше здивувало?
- Чи хотів/хотіла б зробити такий дослід?
- Чи спробували ви з батьками повторити те, що побачили?
- Як гадаєш, чому так сталося?
- Чи бачив/бачила ти щось подібне в реальному житті?

Більшість дітей охоче обговорювали побачене, часто долучалися до обговорення і менш активні діти, що демонстрували початковий рівень дослідницьких вмінь на першому етапі дослідження. Окремі досліді, побачені вдома, наприклад, випуск 14 «Як зробити наукову веселку?», діти повторювали на заняттях.

Можемо констатувати, що не всі батьки приділяють належну увагу домашньому експериментуванню, хоч одностайно наголошують на необхідності та корисності такої роботи.

Після інформування батьків про особливості домашнього експериментування та проведення роботи з дитячим колективом. Нами було

проведене контрольне діагностування батьків щодо розвитку дослідницьких вмінь їх дітей.

Результати першої частини контрольного опитування незмінні: більшість дітей віком 5-6 років, в основному це сім'ї, які мешкають в місті. Усі опитані (100% батьків) можуть дати відповідь на питання, що таке експериментування. Проте вже наступні питання дозволяють нам побачити позитивну динаміку.

Більшість батьків – 76,2 % – почали дивитися з дітьми програму про експериментування «Хочу все знати», що була їм рекомендована, тоді як на початку експерименту з цим телешоу були знайомі лише 4,8 %. Крім цього окремі респонденти також називали програми «Фіксики» та «Містер Бінокль». Зменшилася кількість тих, хто взагалі не дивиться подібні розвиваючі шоу із 9,5 % до 4,8 %; а також тих, хто не знає конкретних телепередач і обмежується абстрактними відповідями – із 85,7 % до 4,8 %. Таким чином, можемо констатувати, що популяризація дитячих програм про експериментування сприяє обізнаності батьківського і дитячого колективів про цей вид телешоу. У свою чергу результати спостереження за учнями свідчить, що їх перегляд сприяє формуванню дослідницьких умінь:

- по-перше, збагачується словниковий запас дітей, зокрема, й специфічною науковою лексикою, діти чіткіше описують побачене, обговорюють його, оскільки мають зразок, на який можна опиратися;

- по-друге, такі телешоу сприяють формуванню пізнавального інтересу, оскільки експерименти добираються видовищні та цікаві, крім того манера викладу гумористична з адаптацією на дитячу аудиторію.

Результати контрольного опитування свідчать, що абсолютна більшість дітей – 95% – звертають увагу на незвичайні явища, які відбуваються в домашніх умовах, тобто цей показник є незмінним. Натомість позитивну динаміку спостерігаємо у прагненні дошкільників шукати пояснення тому,

що вони не розуміють (події, речі, явища природи тощо): цей показник збільшився приблизно на 5 % на (із 90,5 % до 95,2 %). Тобто, можемо констатувати, що популяризація домашнього експериментування сприяє формуванню критичного мислення дошкільників, їх допитливості, пізнавального інтересу.

Збільшився показник тих, хто експериментує вдома з дітьми: на початку він становив 76,2 %, під час контрольного етапу – 100 %, тобто бачимо абсолютну залученість батьків до цього виду роботи. Більше того, такий же показник (100 %) тих, хто впевнений в необхідності проведення домашнього експериментування. Якщо залученість до експериментальної роботи є результатом прямого впливу вихователя, який надав батькам завдання провести з дітьми вдома дослід, то впевненість у необхідності такої роботи є, на наш погляд, результатом такого експериментування. Адже дорослі бачать дитячу зацікавленість, а також важливе пізнавальне й розвивальне значення домашнього експериментування.

Як бачимо, результати аналізу першого блоку дослідницьких умінь – формування пізнавального інтересу, критичного мислення тощо – є високими на обох етапах педагогічного експерименту, при цьому в них спостерігається незначна позитивна динаміка.

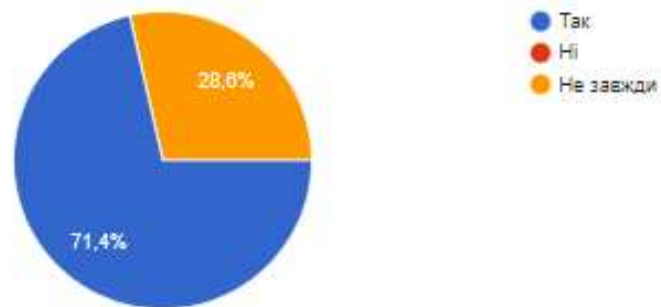
Незначні позитивні зміни спостерігаємо в ставленні дошкільників до експериментування та їх умінні описати побачене. Позитивне ставлення до експериментування, при якому дитина уважна, активна, зацікавлена, залишилось на високому рівні – 71,4 %. При цьому зменшилась кількість тих, хто не проявляв зацікавленості: цей показник дорівнює нулю, хоча на першому етапі – 4,8 %, ці дошкільники перейшли в групу, що проявляє цікавість не завжди, тепер ця група становить – 28,6 % опитаних (Діаграма 3.1).

Діаграма 3.1

Контрольний результат

Як відноситься до занять(експериментів)вдома: уважна, активна?

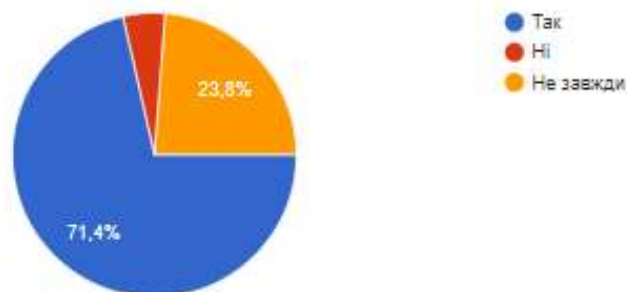
21 відповідь

Попередній результат

Як відноситься до занять(експериментів)вдома: уважна, активна?

21 відповідь

На початку нашого експериментального дослідження серед батьків був високий показник тих, що вважають, що їхні діти можуть описати явища, які щойно побачили, – 71.4%, при контрольному діагностуванні він збільшився до 76,2 %. Частина опитаних, як і раніше, вважають, що дитина зможе описати лише частину побачених явищ, цей показник зменшився із 19,1 % до 14,3 %. Незмінною є кількість тих, чії діти незрозумілі явища описати не зможуть 9,5 %.

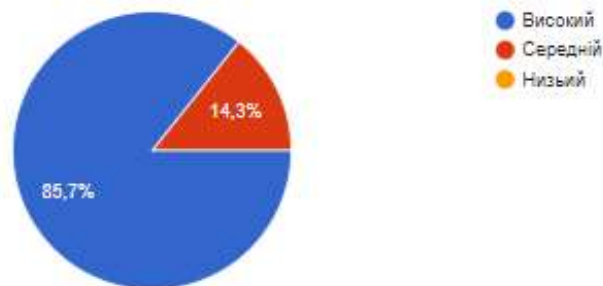
Після проведення роботи з домашнім експериментуванням із дошкільниками у поєднанні з інтенсифікацією дослідницької діяльності в межах навчального процесу в закладі дошкільної було опитано батьків щодо рівня сформованості дослідницьких вмінь їхніх дітей. Результати свідчать, що більшість батьків бачать позитивну динаміку, 85,7 % опитаних вважають рівень сформованості вмінь дитини високим, 14,3 % – середнім. Це значно вищий показник ніж на початковому етапі дослідження (Діаграма 3.2.)

Діаграма 3.2.

Контрольний результат

Як Ви оцінюєте рівень сформованості пошуково-дослідницьких умінь Вашої дитини?

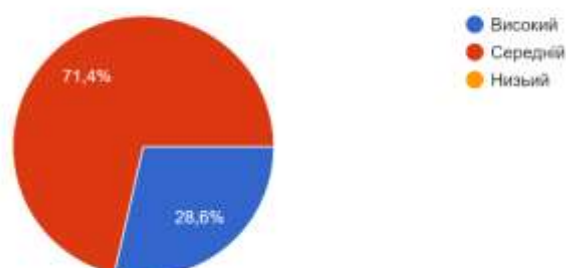
21 відповідь

Попередній результат

Як Ви оцінюєте рівень сформованості пошуково-дослідницьких умінь Вашої дитини?

21 ответ

На наш, погляд, така оцінка дитячих дослідницьких вмінь є дещо завищеною і скоріше ґрунтується на порівнянні з попереднім результатом. Проте можемо констатувати, що «домашнє експериментування» у поєднанні

з аналогічною роботою в закладі освіти сприяє формуванню дослідницьких вмінь дошкільників.

Таким чином, «домашнє експериментування» – важливий і дієвий засіб розвитку дослідницьких вмінь дошкільника, результативність якого, тим не менш, прямо залежить від настановчої роботи вихователя. Провівши якісну роботу з батьками щодо популяризації «домашнього експериментування» вихователь може домогтися суттєвого покращення дослідницьких вмінь дошкільників, зокрема: формування стійкого пізнавального інтересу, критичного мислення, вміння висувати припущення, описувати побачений експеримент, а також робити висновки про його природу. Досягнути такого результату допомагає не лише безпосереднє проведення експериментів, а й перегляд наукових шоу з подальшим їх обговоренням. Підтвердженням цьому є, зокрема, й результати нашого педагогічного експерименту, що показали значно вищий рівень сформованості дослідницьких вмінь у дітей, з якими така робота проводилася. Варто наголосити, що «домашній експеримент» має поєднуватися з аналогічною роботою в закладі дошкільної освіти.

3.2. Методичні рекомендації для вихователя щодо роботи з дитячим та батьківським колективом щодо організації «домашнього експериментування»

Наше дослідження дозволяє стверджувати, що «домашнє експериментування» варто проводити під опосередкованим контролем вихователя. Такий підхід дозволяє вирішити кілька важливих проблем, що виникають в ході такої роботи:

- залучення до «домашнього експериментування» значної кількості родин вихованців;
- проведення експериментів, що відповідають віковим особливостям дошкільників, рівню їх ерудиції;

-підвищення методичної грамотності батьків при проведенні експериментів.

Без тісного контакту з родинами дітей та повного взаєморозуміння між батьками та вихователями важко успішно вирішити будь-яке навчальне чи виховне завдання, це стосується й домашнього експериментування. Тому необхідно переконувати батьків у необхідності уважного ставлення до дитячої освіти, заохочувати дітей пізнавати нове, самостійно з'ясовувати незрозуміле. Тому починати роботу з «домашнього експериментування» варто із мотивації батьківського колективу до такої роботи. Це можна зробити на особистих зустрічах, консультаціях, батьківських зборах з використанням різних видів наочності.

При спілкуванні з батьками необхідно пояснити користь «домашнього експериментування». Доречно також провести експерименти із дітьми в групі й запропонувати їм спробувати щось подібне вдома. Батьків необхідно залучати до навчально-виховного процесу дошкільного закладу, щоб вони вчилися якнайкраще розвивати своїх дітей, спираючись на їх природну допитливість та дослідницьку активність, отримуючи знання про нові способи взаємодії з дитиною.

Організація співпраці з сім'ями дітей вимагає попередньої підготовки, проводити таку роботу варто поетапно.

Перший етап – організаційно-підготовчий. Цей етап передбачає проведення діагностичної та просвітницької діяльності з батьками та дітьми. Опитування батьків дає інформацію про те, наскільки вони зацікавлені у цій формі роботи. Познайомити батьків з експериментально-дослідницькою діяльністю дітей можна шляхом демонстрації нескладних дослідів на батьківських зборах. Необхідно надати рекомендації та поради щодо підтримки та розвитку пізнавальної діяльності дітей. Для цього можна розробити для батьків друковані пам'ятки чи надіслати корисну інформацію повідомленням в батьківські групи в месенджерах. Також доречно запропонувати батькам список рекомендованих джерел, куди включити

сайти, ютуб-канали, що містять корисну інформацію про «домашнє експериментування».

Другий етап – основний. На цьому етапі відбувається безпосередня взаємодія батьків і дітей. При організації подібних заходів діє такий принцип: для розвитку дитини визначальним є не кількість знань, а спосіб їх отримання. Основою спільної діяльності є підтримка дитячих ініціатив та дослідницької діяльності. Роль вихователя на цьому етапі експериментування незначна, оскільки він не бере в ньому безпосередньої участі, а лише проводить попередні консультації.

Третій етап – аналітичний. На цьому етапі доречно проаналізувати результати проведеної роботи. Зробити це можна шляхом бесід із дошкільниками, у ході яких поцікавитися, чи сподобалось їм експериментування, що б ще вони хотіли спробувати, що викликало труднощі. Результати такого усного опитування мають бути трансформовані в поради батькам для усунення існуючих недоліків чи просто для покращення їх спільної роботи з дітьми. Також цей етап передбачає проведення індивідуальних консультацій з батьками дошкільників для вирішення питань, що виникають у ході «домашнього експериментування».

Треба вчити батьків поводитися з дітьми. Організація цікавої спільної діяльності сприяє встановленню більш продуктивних контактів між ними, дає можливість виробити нові форми та інші норми спільної діяльності, а також критично оцінити власний стиль поводження з дитиною. Спільна праця згуртовує родину.

Вихователь закладу дошкільної освіти повинен ставитися до «домашнього експериментування» на початку такої роботи як до контрольованого ним процесу, де він має пояснити не лише дошкільникам, а й їх батькам, як організувати таку роботу. При цьому варто розуміти, що без постійної взаємодії з батьківським колективом щодо «домашнього експериментування», така робота може взагалі не проводитися або охоплені

нею будуть поодинокі родини. Тому доречно періодично пропонувати батькам провести з дітьми вдома певний експеримент, який потім буде обговорений на занятті в групі. Проте слід розуміти, що надмірна кількість таких завдань може, навпаки, відбити бажання над ними працювати, тому оптимальна кількість рекомендованих вчителем домашніх експериментів має бути 1-2 на місяць. Якщо ж якісь родини готові більше часу приділяти такій роботі, вони можуть використовувати рекомендовані педагогом джерела для пошуку матеріалів з цієї теми.

Отже, «домашнє експериментування» має проводитися при опосередкованому контролі вихователя, який у цьому випадку бере на себе роль наставника. Проводити цю роботу слід розділивши на три етапи: організаційно-підготовчий (аналіз рівня зацікавленості батьків «домашнім експериментуванням»); розробка й надання методичних рекомендацій для батьків); основний (безпосереднє проведення експерименту, в якому вихователь не бере участі); аналітичний (аналіз результативності такої роботи шляхом спостереження за вихованцями та бесід з ними; трансформація отриманих результатів у рекомендації батькам). Вихователь має вчити батьків поводитися з дітьми, допомагати організувати цікаву спільну діяльність, сприяти встановленню більш продуктивних контактів між ними.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження була реалізовано мета роботи, а саме обґрунтовано доцільність використання «домашнього експериментування» як засобу формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку.

1. Проаналізовано погляди науковців на проблему дослідженням. Проблема формування та розвиток дослідницьких умінь дітей дошкільного віку є актуальною на сучасному етапі розвитку освіти. Розкрито зміст поняття «експериментування», «домашнє експериментування». Зробивши аналіз психолого-педагогічної літератури ми прийшли висновку, що експериментування – це діяльність вивчення навколишнього світу за допомогою різних спеціальних та не спеціальних маніпуляцій, продуманих та поетапно поставлених дій з метою отримання певного результату. Домашнє експериментування – це метод пізнання, за допомогою якого в домашніх умовах досліджують явища навколишньої дійсності.

2. Визначено рівні сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку (низький рівень (початковий), середній рівень (продуктивний), високий рівень (креативний) та схарактеризовано особливості формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування». Досліди, які проводяться в домашніх умовах активно формують дослідницькі уміння у дітей дошкільного віку. За допомогою «домашнього експериментування» малята разом з батьками проводять захоплюючі та цікаві досліди, закріплюють знання, які діти отримують в садочку. Експеримент дають змогу пояснити природні процеси та допоможуть весело із користю провести час з сім'єю не виходячи з дому.

Попереднє діагностування дошкільників свідчить, що більшість дітей позитивно ставляться до експериментування та демонструють високий рівень дослідницьких вмінь (65%), натомість за результатами спостережень батьків цей показник зменшується більш ніж вдвічі. На наш погляд, це свідчить про

недостатність пошуково-дослідницької роботи дітей в домашніх умовах та відсутність батьківської уваги до цього виду діяльності, а також поверховість знань батьків про експериментування.

3. Охарактеризовано особливості формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування», відповідно, для вирішення цих проблем, батькам було надано практичні поради, як організувати «домашнє експериментування», що базувалися на кількох основних принципах: експеримент повинен бути безпечним, простим та доступним для розуміння дошкільнику; у ході підготовки експерименту варто заохочувати дитину формулювати гіпотези про те, який же буде результат експерименту; після результату потрібно обговорити побачене, при цьому уникаючи готових відповідей; дитині варто допомагати зрозуміти побачене завдяки питанням, які наштовхнуть на відповідь, та додаткових деталей; експеримент не має бути відірваним від реального життя, дорослим варто показати його зв'язок з навколишньою дійсністю. На основі цих рекомендацій батькам пропонувалися алгоритми проведення експериментів, які вони відтворювали з дітьми в домашніх умовах. Доповнена ця робота була й груповими заняттями з експериментування та обговоренням у дитячому колективі проведених експериментів.

Повторний аналіз (анкетування батьків та спостереження за вихованцями) засвідчило позитивну динаміку – підвищення рівня сформованості дослідницьких вмінь у дітей, зокрема: формування стійкого пізнавального інтересу, критичного мислення, вміння висувати припущення, описувати побачений експеримент, а також робити обмежені висновки про його природу. Досягнути такого результату допомагає не лише безпосереднє проведення експериментів, а й перегляд наукових шоу з подальшим їх обговоренням.

4. Розроблено методичні рекомендації для вихователя щодо роботи з дитячим та батьківським колективом щодо організації «домашнього експериментування». Домашнє експериментування є важливим компонентом

у формуванні дослідницьких умінь дітей дошкільного віку, воно дозволяє дітям активно досліджувати світ, спостерігати за явищами, які відбуваються навколо, відкривати нові факти, встановлювати залежності та проводити прості досліди в домашніх умовах. Його успішність прямо залежить від вихователя закладу дошкільної освіти, оскільки лише його опосередкований контроль цього процесу дозволяє охопити «домашнім експериментуванням» значну кількість дошкільників, домогтися методично грамотного проведення такої роботи, систематизувати її. Підготовка батьків та вихованців до «домашнього експериментування» передбачає кілька етапів: організаційно-підготовчий; основний; аналітичний.

Вихователі та батьки повинні зосередитися на розвитку пошуково-дослідницьких умінь у дітей, створити відповідне навчальне середовище та заохочувати дітей до активної участі в дослідницьких проєктах та експериментах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беленька Г.В., Науменко Т.С, Половіна О.В. Дошкільнятам про світ природи : методичний посібник для вихователів дітей дошкільного. Київ : Київський університет ім. Б. Грінченка, 2013. С. 115.
2. Беленька Г. Експериментально-дослідницька діяльність дітей у природі як технологія пізнавального розвитку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 11. С. 10-21
3. Бродовська В. Й., Грушевський В. О., Патрик І. П. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів. Київ : ВД «Професіонал», 2007. 512 с.
4. Гаврило О. І. Технологія формування дослідницької діяльності у дошкільників : навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 134 с.
5. Гнетецька О. П. Формування дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. №7. С.14-17. URL:<http://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2015/7/05.pdf>
6. Горват А. А., Молнар О. О., Мінькович В. В. Методи обробки експериментальних даних з використанням MS Excel : навчальний посібник. Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2019. 182 с.
7. Гріньова О. М., Терещенко Л. А. Дитяча психодіагностика : навчально-методичний посібник. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. 227 с.
8. Інтерактивна наука: дешево та ефективно. 6 цікавих прикладів використання інтерактивної науки на уроках. *Журнал «На Урок»*. 2018. URL:<https://naurok.com.ua/post/interaktivna-nauka-deshevo-ta-efektivno?fbclid=IwAR1m-DRHsvu8ymW0osPsDTwZfxb-2bQkH5xzNwWtkdf2BcLF4jBjoFfsVxs>.
9. Іщенко Л. В., Мельникова О. М. Розвиток дослідницьких здібностей. у ДСДВ. *Науковий вісник. Ужгородського університету*. Сер. : «Педагогіка. Соціал. робота». 2019. С.75–78.

10. Карапузова І. Дитяче експериментування: реалії та перспективи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 9 (63). С. 39.
11. Крутій К. Л., Стеценко І.Б. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Зима-білосніжка. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2017. 124 с.
12. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти: дошкільник-педагог. Навчально-методичний посібник для ВНЗ. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2009. 400 с.
13. Методи діагностики дослідницьких умінь молодших школярів. 2018-2022. URL: http://4ua.co.ua/pedagogics/qb2ad79b5d53a88521206c27_0.html.
14. Нова українська школа. Святкуючи день хіміка: 4 веселі експерименти для дітей , які можна провести дома. 2021. URL:https://idea.24tv.ua/4-himichni-eksperimenti-dlya-ditey-yaki-mozhna-ostanni-novini_n1639733.
15. Олійник І. В. Психолого-педагогічні детермінанти формування дослідницьких здібностей. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і Психологія». 2019. № 2. С. 93-102.
16. Павелік Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. 2010. 432 с. Серія «Альма-матер».
17. Постой М. М. Методичні рекомендації «Експериментально-дослідницька діяльність вдома під час карантину». Розроблена вихователем ДНЗ № 210 м. Києва Постой М. М. для дітей дітей старшого дошкільного віку. *Дошкілля*. 2022.
18. Сахарчук Л. Експериментування, як крок до пізнання творчого саморозвитку особистості. Департамент освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації. Відділ освіти Солянської державної адміністрації КЗО «Привільнянський дошкільний навчальний заклад дитячий

садок «Веселка» Привілянської сільської ради. URL:
<http://sadokveselka.at.ua/eksperimentuvannja.pdf>

19. Семенова Н.А. Дослідницька діяльність учнів. *Початкова школа*. 2006. № 2. С.45-49.

20. Словник.ua портал української мови та культури. 2005-2022. URL:

<https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82>.

21. Таджибаєва Г.Р. Специфіка підтримки батьками дослідницьких умінь дітей дошкільного віку засобом «домашнього експериментування». Програма Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «ФРЕБЕЛІВСЬКА ПЕДАГОГІКА В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ВИМОГИ, ТРЕНДИ, ПЕРСПЕКТИВИ» (20-21 квітня 2023 р., Україна, м. Івано-Франківськ, м. Херсон).

22. Ткач К. В., Холковська І. Л. Врахування індивідуально-психологічних особливостей учнів у навчанні. *Освіта в міждисциплінарному вимірі* : Матеріали науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (м. Вінниця, 5-6 листопада 2019 р.). Том 2. Вінниця : «Твори», 2019. С. 145-148.

23. Цюпак І. М., Баранова В. А. Обґрунтування специфіки формування математичних знань у дітей дошкільного віку засобом експериментування. *Fundamental and applied research in the modern world* : Proceedings of X International Scientific and Practical Conference, Boston, USA, 12-14 May 2021. Boston : BoScience Publisher, S. 702-708.

24. Шевцова О. А. Організація пізнавальної діяльності в ДНЗ. Харків : Вид. група «Основа», 2009. 156 с.

25. Ягенська Г. В., Степанюк А. В. Формування дослідницьких умінь школярів у галузі природничих наук (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2021. 282 с.

26. Як рослини п'ють воду: цікавий кольоровий дослід для дітей. Рівненська обласна організація профспілки працівників освіти і науки. 2022. URL:<http://www.prof-osvita.org.ua/dumky-vholos/798-yak-roslyny-piut-vodu-tsikavyi-kolorovy-doslid-dlia-ditei>.

27. Таджибаєва Г.Р., Цюпак І.М. Наукові дослідження проблеми формування дослідницьких умінь дітей дошкільного віку. *Професійний розвиток педагога: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Освіта і виховання в інформаційному суспільстві в умовах воєнного та повоєнного стану»*, м. Рівне, 27-28 квітня 2023 р. Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2023. С. 157-160.

28. Таджибаєва Г.Р., Цюпак І.М. Зміст поняття «експериментування» та «домашнє експериментування» у роботі з дітьми дошкільного віку. Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції «РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ» (7-8 листопада 2023 р., Україна, м. Івано-Франківськ).

ДОДАТКИ

Додаток А

Показники та критерії рівня сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку

Показники та критерії	Рівні			Методи відстеження
	Високий	Середній	Низький	
1. Виділення проблеми (знаходити суперечність, формує проблему).	Дитина самостійно виділяє проблему.	Інколи самостійно, але частіше з допомогою вихователя.	Не виділяє, приймає проблему підказану педагогом, не проявляє активність в самостійному пошуку цієї проблеми.	Спостереження в процесі виділення проблеми.
2. Формування запитань.	Формує запитання.	Формує запитання.	Спостереження в процесі формування запитань, аналіз запитань.	
3. Цілепокладання та цілеспрямованість (ставити мету дослідження, здійснювати пошук ефективного рішення проблеми).	Самостійно (в групі дітей). Проявляє вольові та інтелектуальні зусилля (проекує схеми, малюнки, пояснює),	Разом з вихователем. Проявляє вольові та інтелектуальні зусилля (проекує схеми, малюнки, пояснює),	Разом з вихователем.	Спостереження за процесом дослідницької діяльності, звіт результатів.
4. Висування гіпотези та вирішення проблеми.	Дитина активно висуває припущення, гіпотези (оригінальні, їх багато).	Висуває гіпотези, частіше разом з вихователем, пропонує одне	Спостереження.	

		вирішення.		
5. Здатність описувати явища та процеси.	Повний та логічний опис.	Не зовсім повний та логічний опис.	Спостереження за діяльністю, звіт результатів дослідження.	
6. Формування висновків та умовиводів.	Формується в мові, досягнуто результату чи ні, помічає відповідність або невідповідність отриманого результату гіпотези, робить висновки.	Може самостійно сформулювати висновки або за допомогою питань, які наштовхнуть на відповідь, дитина аргументує свої судження та за допомогою вихователя користується доказами.	Виникають труднощі в мовленнєвих формулюваннях, не виділяє помилки, не вміє обговорювати результати.	Аналіз висловлювань та звітів.
7. Ступінь самостійності при проведенні дослідження.	Самостійно ставить проблему дослідження, шукає метод вирішення цієї проблеми та здійснює його.	Вихователь ставить проблему, дошкільник самостійно шукає метод її вирішення.	Педагог самостійно висуває проблему, помічає методи вирішення цієї проблеми, за допомогою дорослого дитина здійснює пошук.	Спостереження в процесі роботи на заняттях та в групах.

Завдання для виявлення рівня сформованості дослідницьких умінь дітей дошкільного віку

Ми погоджуємось з думкою Савенко О., що «дослідницька діяльність – це творча діяльність, яка має власну специфіку», педагог не потребує від дитини чіткого, словесного оформлення проблеми дослідження, достатньо загальної, наближеної характеристики. Однією з головних вимог до гіпотези є її узгодженість до фактичного матеріалу, вона повинна бути обґрунтованою та вказувати на шлях дослідницького пошуку. Науковець стверджує, що для дитячих дослідів важливе вміння виробляти ці гіпотези за принципом «чим більше, тим краще».

Завдання 1.

Мета: перевірити рівень сформованості умінь бачити проблему та висувати гіпотезу та припущення.

Устаткування: картки з зображеннями тварин (ведмідь, лисиця та заєць), зображення вікон кожної тварини, картка прямокутної форми, яка позначає відрізок тканини.

1. Перевірити рівень сформованості бачити проблему дослідження.

Пояснення завдання: троє друзів – ведмідь, лисиця та заєць, вирушають до магазину «Тканини», щоб придбати відрізок для штор. Їм всім дуже сподобалась однакова тканина, але так сталось, що в магазині її залишилось мало. Як дізнатись, кому з друзів можна пошити штори з цієї тканини? Діти пропонують власні варіанти відповідей.

2. Перевірити вміння висувати гіпотези та формулювати припущення.

Пояснення завдання: діти, чи визначили ви на чие віконечко можна пошити штору з шматка цієї тканини? А що можна пошити кожному з тваринок з відрізка цієї тканини?

Завдання 2

Мета: перевірити рівень сформованості ставити запитання.

Устаткування: картки на яких зображені дерева та глечики, 3 хлопчика різного зросту.

Пояснення завдання: подивись уважно на картки, на них зображені різні предмети. Задай мені, будь ласка, як можна більше питань, дивлячись на картки перед тобою.

Якщо у дітей виникають труднощі, або у малюка лімітована кількість питань (1-2), йому можна зробити підказку сказавши, що питання можуть бути різними та незвичайними.

Завдання 3

Мета: перевірити вміння міркувати, описувати явища, процеси і узагальнювати.

Обладнання: дві смужки- стрічок, наприклад помаранчевого кольору, різні за довжиною; 2 умовні мірки- зеленою та червона, різної довжини.

Пояснення завдання: наші уже знайомі тваринки ведмідь, лисиця, заєць зібрались в гості до дівчинки Оленки. Вони вирішили не йти з порожніми руками, а подарувати новенькі стрічки. Стрічки повинні бути однакової довжини, але як це зробити наші звірята не знають. Будь ласка, подивись уважно на стрічки. Як ти гадаєш, вони мають однаково довжину? Давай перевіримо це за допомогою умовної мірки (малюку пропонується виміряти одну стрічку зеленою міркою, а іншу- червоною). Скільки разів ми можемо покласти по довжину зелену мірку? А по довжині другої стрічки- червона мірка? На твою думку, чому вийшли різні числа? Як пересвідчитися, що стрічки однакової довжини?

Завдання 4

1. Визначити вміння проводити експеримент.

Устаткування: кубик, піаніно, олівець, аркуш паперу, м'яч, мотузка та цегла.

Пояснення завдання: Давайте, зробимо припущення, що деякий час заняття з музики будуть проходити не в музичному залі, а в групі. Для цього нам потрібно перенести піаніно із зали до нашої групової кімнати. Єдине

вільне місце в нашій кімнаті між двома вікнами. А як нам дізнатись, чи поміститься піаніно на цьому місці? Як у малят виникають утруднення з відповіддю, підштовхніть їх до висновку, що можливо спробувати поставити на обране місце, але це важно та незручно. Як ще можна перевірити? Зверніть увагу дитини на предмети, які знаходяться поруч. Можна допомогти підказкою, якщо використовувати певні предмети, можна перевірити, чи увійде на обране місце піаніно. Як зробити це? Котрим предметом зручніше користуватись? Що потрібно зробити?

2. Перевірити уміння формувати висновки та умовиводи.

Пояснення завдання: в попередньому завданні ти виміряв піаніно за допомогою різних предметів.

Який результат ти отримав? Якими предметами було зручніше користуватись? Поясни чому? Навіщо було виміряти піаніно та місце на яке ми хотіли його поставити?

Пам'ятка для батьків

«Як проводити домашній експеримент з дитиною»

Експеримент «Вулкан»

Алгоритм проведення

Обладнання: картон або пластилін, склянка, вода, сода, оцет, червоний барвник, мийоче для посуду, тарілка або дощечка.

1. Разом з дитиною виготовіть конус з паперу, або з пластиліну та поставити в середину склянку так, щоб це було схоже на гору.
2. Для того, щоб уникнути непередбачуваних ситуацій ставте конструкцію на тарілку або дощечку.
3. У склянку насипте соду, червону фарбу, залийте все це водою та додайте краплю засобу для миття посуду.
4. Все це помішуйте, дайте дитині долити туди трохи оцту, а потім насолоджуйтеся видовищем.

Пояснення: коли сода та оцет змішують, починається реакція з виділенням солі, води та вуглекислого газу. Бульбашки газу виштовхують вміст наверх.

Відео цього
експерименту та
багатьох інших шукай
тут

Як зробити ваш експеримент не лише цікавим, а й максимально корисним для розвитку?

маленькі секрети

- 1. Уявіть себе асистентом, що лише допомагає, а експериментатор – дитина.*
- 2. Не намагайтеся зробити все ідеально на підготовчому етапі, дозвольте малюку зробити так, як у нього виходить, лише трохи допомагаючи.*
- 3. Перед самим експериментом, запитайте у дитини, що, на її думку, станеться, нехай робить припущення.*
- 4. Після експерименту запитайте, чому так сталося. Обговоріть побачене.*
- 5. Уникайте готових відповідей, пояснюючи експеримент, ставте додаткові питання, які наштовхнуть на відповідь, звертати увагу на деталі, і лише при цілковитій незрозумілості природи експерименту поясніть все самі.*
- 6. Обговоріть, де подібне можна побачити в реальному світі.*
- 7. Похваліть дитину за чудову роботу!*